

УДК 336.77 : 330.567.22

О.Ю. Сова
кандидат економічних наук,
доцент кафедри національної економіки та фінансів,
Університет економіки та права «КРОК»

Аналіз сфери вітчизняного споживчого кредитування

Автором розглянуто сучасний стан та напрями реформування ринку споживчого кредитування в Україні. У статті проаналізовано обсяги наданих домогосподарствам кредитів, наведено пропозиції від учасників банківського ринку за програмами кредитування фізичних осіб на споживчі потреби. Запропоновано шляхи вирішення проблем функціонування сектора споживчого кредитування.

Ключові слова: кредитування населення, споживчий кредит, заощадження домогосподарств, ефективна ставка відсотка, комерційний банк, кредитна система, реформування ринку споживчого кредитування.

Е.Ю. Сова
кандидат економічних наук,
доцент кафедри національної економіки і фінансов,
Університет економіки і права «КРОК»

Анализ сферы отечественного потребительского кредитования

Автор рассматривает современное состояние и направления реформирования рынка потребительского кредитования в Украине. В статье проанализированы объемы предоставленных домохозяйствам кредитов, описаны программы участников банковского рынка по кредитованию физических лиц на потребительские нужды. Предложены пути решения проблем функционирования сектора потребительского кредитования.

Ключевые слова: кредитование населения, потребительский кредит, сбережения домохозяйств, эффективная ставка процента, коммерческий банк, кредитная система, реформирование рынка потребительского кредитования.

O. Sova
*Ph.D. in Economics, Associate Professor
of Department of National Economics and Finance,
«KROK» University*

Analysis of the National Consumer Credit Market

The author considered the current state and directions of reforming of the consumer crediting market in Ukraine. The amounts provided to household loans, are analyzed, the suggestions from the participants of the banking market under programs of crediting of physical persons for consumer needs are given in the article. The solutions of the problems on the functioning of consumer loan are proposed.

Keywords: consumer loan, household savings, effective interest rate, commercial bank, credit system, reform of the consumer credit market.

Постановка проблеми

Сучасний банківський бізнес супроводжується високим рівнем конкуренції, ускладненням структури фінансового ринку та його дерегулюванням, змінами в організації процесу кредитування. Споживчий кредит посів важливе місце у соціально-економічному розвитку більшості країн. Його роль значно зростає в сучасній Україні, у тому числі під впливом фінансової глобалізації та макроекономічної ситуації. Різноманітність кредитних продуктів, широта вибору гнучких варіантів при структуруванні споживчих кредитів сприятимуть кращому задоволенню потреб клієнтів і підвищенню ефективності цих банківських операцій. Визначальною рисою споживчого кредиту залишається його цільове використання – задоволення потреб особистого кінцевого споживання.

Існування споживчого кредиту вирішує протиріччя між цінами на предмети тривалого користування і наявними доходами населення за необхідності реалізації продукції виробниками. В період активного розвитку споживчого кредиту в країні має реалізовуватись державна політика, спрямована на збільшення можливостей економіки в забезпеченні вітчизняними товарами й послугами зростаючого споживчого попиту, тобто на стимулювання внутрішньої пропозиції.

Унаслідок цього зростає роль кредиту у фінансуванні споживчих витрат населення, а відношення обсягів споживчих кредитів до ВВП досягло рівня розвинених країн. За цих обставин змінилася стратегія банків на кредитному ринку і політика щодо обслуговування фізичних осіб, збільшився вплив споживчого кредитування на фінансові результати діяльності банків.

Така ситуація характерна не тільки для українського ринку. Якщо подивитися на банки, які зараз активно пропонують такі кредити, то більша частина учасників ринку – це великі банки і банки з іноземним капіталом. Крім того, сплеск споживчого кредитування, який був в Україні до 2014 року, створив сьогодні додатковий попит – рефінансування отриманих раніше кредитів. Отже необхідно створювати умови і для збалансованого розвитку кредитного ринку.

В Україні роль і значення споживчого кредиту суттєво зросли з поширенням фінансової глобалізації. При цьому вплив споживчого кредиту на економіку подвійний: його поширення сприяло збільшенню сукупних споживчих витрат і зростанню ВВП, особливо розвитку роздрібною торгівлі й будівництва житла; водночас випереджаючі темпи зростання споживчих кредитів за відсутності ефективного регулювання сприяли розвитку інфляції і збільшенню імпорту, що певним чином проявилось у розбалансуванні економіки в цілому і кредитної сфери зокрема. Сучасні реалії споживчого кредиту в Україні підкреслюють актуальність розробки нових підходів до процесу реформування сектора кредитування домогосподарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Відновлення та подальший розвиток кредитування є однією з головних умов успішного функціонування банківської системи загалом, а також необхідністю для економічного розвитку країни. Розглядаючи такий різновид банківського кредитування, як споживче, необхідно наголосити, перш за все, на його соціальній ролі, адже споживче кредитування здатне підвищити рівень поточного споживання благ домогосподарств.

Теоретичні аспекти та практичні засади кредитування населення на споживчі потреби досліджували вітчизняні і зарубіжні економісти, зокрема І.Б. Охрименко [15], Ю.С. Крупнов [10] аналізували механізми формування вартості споживчих

кредитів та позичкового процента, вивчали якісні характеристики банківських кредитів.

М.М. Ватаманюк [1] та В.Я. Вовк [3] приділяли увагу проблемам та перспективам розвитку споживчого кредитування у кризовий та посткризовий періоди. Н.І. Жиркіна [7] обґрунтовувала специфіку і особливості даного виду кредитних відносин в економіці. Румик І.І. [17] наголошує на необхідності ретельного оцінювання банком кредитоспроможності позичальників. У працях Н.Г. Радченко [16], М.І. Савлука [4], В.І. Міщенко [11] висвітлено зміст і механізм проведення споживчого кредитування, визначаються напрями його розвитку в Україні. Проте питання послідовності та якості сучасних реформ в цій сфері залишаються недостатньо вивченими і вимагають подальших досліджень.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

В українських реаліях важливе місце у пошуку шляхів виходу з кризи займає формування ефективної кредитної системи. Для фізичних осіб найпоширенішим різновидом кредиту залишається споживчий. Рівень попиту на позикові фінансові ресурси з боку населення та пропозиції щодо них банківськими фінансово-кредитними установами постійно зростає. Регулювання процесу споживчого кредитування об'єктивно вимагає аналізу успішності проведення реформ, спрямованих на захист прав та законних інтересів споживачів і кредиторів, створення належного конкурентного середовища на ринку фінансових послуг.

Формулювання цілей статті

Метою статті є аналіз економічних характеристик споживчого кредиту, дослідження реального стану реформування та динаміки обсягів кредитування фізичних осіб для надання висновків і рекомендацій щодо реформування та подальшого розвитку споживчого кредитування в сучасних умовах функціонування кредитно-банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження

В останні кілька років фінансове та економічне становище держави тісно залежить від стану банківської системи. Саме з цієї причини вітчизняна банківська система повинна постійно зміцнюватися і ефективно розвиватися. Одним із основних методів отримання банками регулярних доходів є кредитування юридичних і фізичних осіб. На даний час банки приділяють увагу розширенню переліку фінансових послуг для населення.

Проблема розміщення залучених банками ресурсів набуває особливої актуальності, оскільки в такій ситуації концентрація ризиків може негативно вплинути на макроекономічну та фінансову стабільність. Додатковим чинником активізації банків у сегменті споживчого кредитування населення є зниження попиту на кредити з боку суб'єктів господарювання у зв'язку з несприятливим інвестиційним кліматом.

Кредитування домогосподарств активізується в умовах зростання заощаджень у значної частини населення (підвищення рівня мінімальної заробітної плати, зростання розмірів пенсій), застосування банками спрощених процедур оцінювання платоспроможності позичальників.

Підтвердженням поліпшення соціально-економічного становища домогосподарств є дані Державної служби статистики України, наведені у табл. 1.

Слід також підкреслити, що, незважаючи на реалізацію певних заходів щодо підвищення доходів населення в Україні, його купівельна спроможність все ще залишається дуже низькою і перетворилася в один із головних чинників, які стримують розвиток внутрішнього споживчого ринку, виробництва, відтворен-

Таблиця 1

Доходи та витрати населення України у 2011-2016 р.

№	Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2 кв. 2016
1	Доходи, млн грн	1 251 005	1 407 197	1 478 073	1 516 768	1 743 979	468 415
2	Витрати та заощадження, млн грн	1 251 005	1 407 197	1 478 073	1 516 768	1 743 979	468 415
	у тому числі:	1 024 249	1 179 071	1 221 841	1 347 853	1 566 001	425 152
	придбання товарів та послуг						
	доходи від власності (сплачені)	29 053	28 017	31 437	28 950	23 174	5 912
	поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	83 778	95 549	100 225	132 447	148 604	42 648
	нагромадження нефінансових активів	30 856	18 525	26 102	2 958	3 183	-8 064
	приріст фінансових активів	83 069	86 035	98 468	4560	3 017	2 767
3	Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн	1 771	1 994	2 242	2 232	2 590	2 892
4	Мінімальний розмір заробітної плати, на кінець періоду, грн	1 004	1 134	1 218	1 218	1 378	1 450
5	Прожитковий мінімум, на кінець періоду, грн	953	1 095	1 176	1 176	1 378	1 450

Джерело: складено автором на основі [13]

ня робочої сили, технологічне оновлення виробництва, вирішення низки інших соціально-економічних проблем [20, с. 35].

Банківське кредитування в сучасних умовах є необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання.

На 1 листопада 2016 року 100 діючих комерційних банків України надали кредитів на суму 942,6 млрд грн, з яких: кредити фізичним особам – 137,1 млрд грн. Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальній сумі кредитів зросла до 24,3% в порівнянні зі значенням цього показника на січень 2016 року (22,8%).

Рейтинг найбільших банків України з кредитування фізичних осіб наведений у табл. 2.

Споживче кредитування є найдоступнішим видом кредитування, що виступає стимулюючим фактором розвитку економіки. Це найпоширеніший вид банківських операцій у розвинених країнах світу. Надання споживчих позик населенню, з одного боку, підвищує їхній платоспроможний попит, життєвий рівень у цілому, а з іншого – прискорює реалізацію товарних запасів, послуг, сприяє створенню основних фондів.

Споживчий кредит – грошові кошти, що надаються споживачу (позичальни-

Таблиця 2

**Топ-10 банків України за кредитуванням фізичних осіб
станом на 1 жовтня 2016 р. (млн грн)**

№	Банк	Обсяг кредитів фізичним особам
1	ПриватБанк	24 695,5
2	УкрСоцБанк	17 168,4
3	Райффайзен Банк Аваль	5 593,7
4	УкрСиббанк	4 838,9
5	Альфа-Банк	4 668,7
6	ОТП Банк	4 533,3
7	Платинум Банк	3 261,5
8	ПУМБ	3 107,7
9	ОщадБанк	3 097,0
10	Універсал Банк	2 052,0

Джерело: складено автором на основі [14]

кові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [8].

Схему класичного споживчого кредитування розглянемо на рис. 1.

Рис. 1. Етапи споживчого кредитування

Джерело: складено автором на основі [4]

З рис. 1 бачимо, що в межах процесу споживчого кредитування існує кілька двосторонніх відносин: між магазином та банком, між банком та покупцем, між магазином та покупцем. Специфіка торгівлі у кредит через банк потребує уніфікації угод стосовно процедури купівлі-продажу та повернення коштів за повернений покупцем магазину товар.

Оскільки в Україні більшість населення не спроможна купувати товари тривалого використання за рахунок власних доходів, а українські банки опинилися в умовах жорсткої конкуренції як з боку іноземних, так і вітчизняних банків, найактуальнішою потребою постає вироблення стратегії реформування сфери і вдосконалення механізмів кредитування, в тому числі споживчого.

У сучасних умовах ринок споживчого кредитування покликаний забезпечити реалізацію функцій як безпосередньо самого споживчого кредиту, так і спеціалізованих соціально-економічних функцій споживання в цілому [6, с. 346].

15 листопада 2016 року Верховна Рада України ухвалила закон «Про споживче кредитування», який набере чинності через 6 місяців з дати оприлюднення [8]. Він визначає загальні правові та організаційні засади споживчого кредитування в Україні відповідно до міжнародно-правових стандартів у цій сфері.

У цілому проведене реформування ринку споживчих кредитів несе позитивні зміни. Зокрема законодавчо встановлено:

- обов'язок кредитодавця надавати та роз'яснювати умови та особливості споживчого кредиту;
- обов'язок банку або іншої фінансової установи проводити оцінку кредитоспроможності позичальника;
- заборону реклами кредитів без документального підтвердження фінансового стану позичальника та інформації про нуль відсотків при кредитуванні;
- вимоги щодо інформування споживачів про ефективну (реальну річну ставку), а не номінальну процентну ставку;
- право споживача в будь-який час повністю або частково достроково повернути споживчий кредит, у тому числі шляхом збільшення суми періодичних платежів;
- заборону кредитодавцю відмовляти споживачу в прийнятті платежу у разі дострокового повернення споживчого кредиту;
- черговість погашення вимог за договором про споживчий кредит;
- право кредитодавця на вимогу повернення споживчого кредиту, строк виплати якого ще не настав, в повному обсязі у разі затримання споживачем сплати частини споживчого кредиту та/або процентів щонайменше на 1 календарний місяць, а за споживчим кредитом, забезпеченим іпотекою, та за споживчим кредитом на придбання житла – щонайменше на 3 календарні місяці;
- регулювання діяльності кредитних посередників, якими можуть бути лише кредитні брокери та кредитні агенти;
- порядок розрахунку пені за невиконання зобов'язання щодо повернення кредиту та процентів за ним, яка не може перевищувати подвійної облікової ставки Національного банку України, що діяла у період, за який сплачується пеня, та не може бути більшою за 15% суми простроченого платежу;
- правила надання додаткових та супутніх послуг за договорами споживчого кредитування.

Проте незважаючи на ряд позитивних змін, які передбачаються законом, залишається низка недоліків, які впливають як із норм цього закону, так і нерегульованості законом певних питань.

Так, у випадку застосування плаваючої процентної ставки та її прив'язки

до узгодженого індексу, кредитор може змінювати проценту ставку, оприлюднивши індекс у своєму відділенні. Проте мало ймовірно, що споживач після отримання кредиту буде часто відвідувати кредитодавця, і матиме можливість ознайомитися з інформацією щодо перегляду ставки кредитування.

Також, хоча в законі містяться окремі положення щодо регулювання кредитних договорів з умовою про овердрафт, проте саме визначення поняття «овердрафт» не надано.

Розвиток банківської системи дає можливість значній більшості громадян отримати додаткові кредитні кошти. Ціну на будь-який продукт визначає ринок. З кінця липня 2015 року, коли середні ставки вже почали наближатися до 100% річних, банки почали поступово знижувати вартість споживчих кредитів. У порівнянні з максимальними показниками 2015 року, середні ставки на початку 2016 року знизилися на 9,1-10,9 в.п. залежно від терміну кредитування [14].

Таблиця 3

Пропозиції банків за нецільовими споживчими кредитами без надання довідки про доходи*

№	Банк	Максимальна сума готівкою, грн	Діапазон ефективних ставок, % річних	Максимальний термін кредитування, роки
1	Idea Bank (Ідея Банк)	40 тис.	42,30-62,27	5
2	Альфа-Банк Україна	50 тис.	48,47-104,02	3
3	Фідобанк (СЕБ Банк)	50 тис.	49,10-128,43	3
4	Мегабанк	10 тис.	61,03-96,82	2
5	ОТП Банк	50 тис.	61,57-65,59	4
6	UniCredit Bank	50 тис.	61,61-126,63	5
7	Піреус Банк	50 тис.	64,03-67,50	3
8	Credit Agricole	20 тис.	67,87-73,12	3
9	Кредобанк	10 тис.	68,91-84,71	3
10	Укргазбанк	50 тис.	73,68-114,19	3

* Станом на 03.02.2016 р. Впорядкування за зростанням мінімальної вартості кредиту.

Джерело: складено автором на основі [18].

За даними компанії «Простобанк Консалтинг», середні ставки за споживчими кредитами готівкою в національній валюті з початку 2016 року знизилися ще на 3-6 в.п. в залежності від терміну кредиту [14].

Станом на 1 листопада 2016 року середні ставки по таких кредитах строком на 1 рік становили 78,80% річних, на 5 років – 69,73% річних (рис. 2).

Сьогодні ринок споживчого кредитування достатньо рівномірний за вартістю послуги населенню незалежно від походження банку: український чи іноземний. Таку ситуацію не можна назвати тенденцією на зниження ставок, адже останній квартал року традиційно є піковим для сегмента споживчого кредитування. На ринку споживчих кредитів будуть з'являтися нові сезонні пропозиції, але вартість самого кредиту до кінця року залишиться практично незмінною.

При виборі споживчого кредиту покупець перш за все з'ясовує, яку частку щомісячний внесок за кредитом займатиме в його сімейному бюджеті. Для банку основна складова ціни – плата за ризик, з яким неминуче пов'язана кредитна операція. Перший кредит у банку завжди обходиться дорожче і це правило характерне для будь-якої країни. Основна мета – забезпечити клієнтові після формування

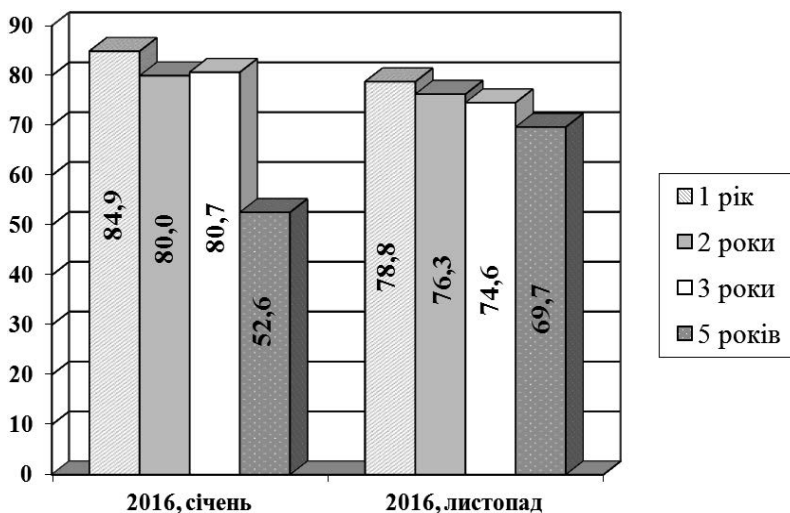

Рис. 2. Середні ставки за споживчими кредитами

Джерело: складено автором на основі [14].

кредитної історії доступ до інших продуктів, наприклад до кредитної картки. Надалі за необхідності вирішити поточні питання, клієнту вже не треба звертатися в банк, і ціна кредитної лінії на карті істотно нижча.

Загальна динаміка виданих споживчих кредитів фізичним особам за даними НБУ є негативною: станом на 01.11.2016 року їхній обсяг становив 100,1 млрд грн, що на 4,8 млрд грн менше, ніж показник 2015 року (скорочення на 4,6 в.п.), і на 37,2 млрд грн менше (скорочення на 27,1 в.п.), ніж показник 2013 року (табл. 4).

Таблиця 4

Кредити, надані домашнім господарствам України у 2011-2016 рр., млн грн

Період	Усього кредитів	Споживчі кредити						
		усього	у тому числі за строками			у тому числі у розрізі валют		
			до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	гривня	долар США	інші валюти
2011	201 224	126 192	32 324	37 338	56 530	71 091	52 602	2 499
2012	187 629	125 011	35 874	41 678	47 460	85 384	37 751	1 877
2013	193 529	137 346	50 872	47 555	38 919	108 224	27 657	1 465
2014	211 215	135 094	51 769	40 928	42 398	95 763	37 357	1 976
2015	174 869	104 879	33 293	29 537	42 049	66 662	36 268	1 949
2016 (на 01.11)	160 996	100 122	33 928	27 645	38 549	64 925	33 366	1 831

Джерело: складено автором на основі [12].

Найменше скорочення кредитного портфеля у 2016 році торкнулося позик, виданих на термін до 1 року: вони майже не змінилися в обсязі і становили 33,93 млрд гривень, що на 635 млн менше, ніж підсумок 2015 року. Найбільше скоротилися обсяги споживчих кредитів терміном більше 5 років – зменшилися про-

тягом 2016 року на 3,5 млрд грн. Кредитний портфель споживчих позик строком від 1 до 5 років зазнав внаслідок фінансової кризи найбільшого скорочення обсягів: з 47,6 млрд грн у 2013 році – до 29,5 млрд грн у 2016-у.

Зниження обсягів кредитування було б набагато більшим, ніж показує статистика, якби не значна частка інвалютних споживчих позик. Девальвація гривні автоматично збільшила обсяг кредитного портфеля в національній валюті. Якщо проаналізувати обсяги споживчих позик у розрізі валют, то за період 2013–2016 рр. сума кредитів у гривні знизилася на 14% – з 108,2 млрд грн до 65 млрд, а в іноземній валюті – збільшилася на 14% (рис. 3).

До кризи популярність кредитів у доларах і євро пояснювалася набагато більш низькими процентними ставками, ніж за гривневими позиками. Через стрімку девальвацію гривні у 2013 році борги перед банками значно зросли. У 2014 році сегмент споживчих позик увійшов у глибоку кризу: обсяг кредитів знизився, кількість кредиторів зменшилася на третину [19, с. 43].

Основними причинами істотного скорочення споживчого кредитування є ліквідність банківської системи в цілому і фінансовий стан позичальників. Перша однозначно вплинула на пропозицію, адже багато банків частково або повністю зупинили кредитування. Друга вплинула на попит (клієнти стали більш обережними, менша впевненість у завтрашньому дні не давала можливості збільшувати кредитне навантаження) і на платоспроможність за вже набутими позиками [2, с. 48].

Таким чином, в умовах тривалого знецінення національної валюти, нестабільної ситуації в країні та помітної економічної рецесії, для того, щоб знизити ризики споживчого кредитування, банки повинні впроваджувати сучасні методи управління. Звернімося до моделі формування банком оптимального кредитного портфеля [5], де автори статті виявили, що за середньорічної ефективної ставки на споживчі кредити в 22%, для обраного банку ця стаття доходів не потрапила до трійки найприбутковіших операцій. Побудова системи ризик-менеджменту споживчого кредитування передбачає врахування всіх його особливостей та об-

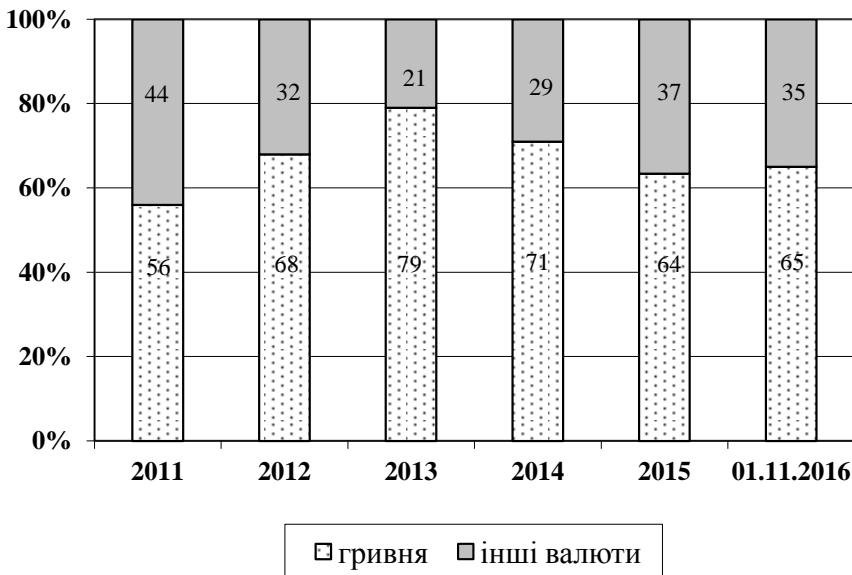

Рис. 3. Розподіл споживчих кредитів у розрізі валют

Джерело: складено автором на основі [12]

грунтування механізмів управління на основі формування ефективної системи фінансового менеджменту у банківських установах [9].

Якщо говорити про нові споживчі кредити, то станом на 01.10.2016 року обсяг їх видачі зріс на 27%. Темпи зростання споживчих кредитів майже вдвічі випереджають інфляцію (14,5%) за аналогічний період. Відносно стабільний курс долара і зниження інфляції збільшили споживчу впевненість українців, а також їхню готовність робити великі покупки в кредит. При цьому, підкреслимо, загальні показники ринку ще дуже далекі навіть від рівня 2014 року, не кажучи вже про докризові часи. Так, з коригуванням на інфляцію обсяги виданих споживчих кредитів за дев'ять місяців 2016 року в два з половиною рази нижче, ніж за той самий період 2014 року [12].

Тим часом, незважаючи на складності сучасної фінансово-економічної ситуації, не можна заперечувати позитивного значення споживчого кредиту. Безумовно, споживче кредитування буде набувати дедалі більшої актуальності. Пов'язано це з тим, що без розвитку цього сегмента не може існувати розвинена фінансова система і забезпечуватися її ефективний вплив на функціонування кредитного ринку. Вектор розвитку споживчого ринку України однозначний: кредити стануть доступнішими, зручнішими і вигіднішими. Банки будуть зацікавлені в довготерміновому співробітництві, встановленні стабільних і лояльних відносин зі своїми позичальниками.

Висновки

На сьогодні існує досить широкий спектр банківських продуктів зі споживчого кредитування як на світовому ринку, так і на ринку України. Перспективи роботи банків із населенням в Україні очевидні, особливо швидкими темпами розвиваються банківські кредитні продукти з використанням інноваційних технологій, наприклад кредитних карток.

Отже, для підвищення ефективності споживчого кредитування в Україні слід вирішити наступні завдання:

- створити та забезпечити функціонування національного бюро кредитних історій для консолідації даних про потенційних позичальників;
- акумулювати достатні розміри банківських резервів для фінансування ризиків проблемної заборгованості;
- сформувати оптимальний перелік програм споживчого кредитування, розробляти і впроваджувати унікальні банківські продукти;
- забезпечити параметричний контроль за наданням і супроводженням споживчих кредитів із використанням в банківських установах уніфікованого методу авторизації;
- використовувати комплексні методологічні підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб;
- скорочувати частку готівкових кредитів та мотивувати домогосподарства до використання кредитних карток і застосування овердрафту;
- використовувати заставу як найефективніший засіб зменшення кредитного ризику;
- проводити попередню оцінку майна, якщо воно передається в якості забезпечення.

Подальший розвиток ринку споживчого кредитування буде залежати насамперед від стабільності валютного курсу, збільшення ресурсної бази комерційних банків та відновлення довіри населення до банківської системи. Саме тому важливо створити належні умови для швидкого фінансового оздоровлення кредитного сектора та відродження кредитної діяльності в Україні.

Література

1. *Вагаманюк М.М.* Проблеми кредитування фізичних осіб в Україні напередодні та у розпал економічної кризи / М.М. Вагаманюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20.5 – С.164-167.
2. *Власюк С.А.* Основні тенденції споживчого кредитування в Україні / С.А. Власюк // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2015. – Вип. 87(2). – С. 44-51.
3. *Вовк В.Я.* Ринок споживчого кредитування: проблеми та перспективи розвитку у посткризовий період / В.Я. Вовк // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 1. – С. 45-53.
4. *Гроші та кредит : [підручник] / [М.І. Савлук, А.М. Мороз, І.М. Лазепко та ін.]; за ред. М.І. Савлука.* – [6-те вид.] – К.: КНЕУ, 2011. – 589 с.
5. *Грушко В.І.* Оптимізація структури кредитного портфеля комерційного банку / В.І. Грушко, Т.В. Іваненко // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 2. – С. 28-32.
6. *Дугіна І.В.* Економічні характеристики українського ринку споживчого кредитування / І.В. Дугіна, Г.Й. Лучко // Бізнес Інформ. – 2015. – №10. – С. 341-347.
7. *Жиркіна Н.И.* Кредитование физических лиц: содержание, роль и принципы организации / Н.И. Жиркіна // Вопросы экономики и права. – 2011. – № 5(78). – С. 302-305.
8. *Закон України «Про споживче кредитування» № 1734-VIII від 15.11.2016.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main/1734-19>
9. *Заславська О.І.* Фактори виникнення проблемної заборгованості населення у кредитному портфелі українських банків / О.І. Заславська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.inter-nauka.com/uploads/public/14616069918884
10. *Крупнов Ю.С.* Как повысить качество банковских и финансовых услуг для населения / Ю.С. Крупнов // Бизнес и банки. – 2011. – № 31. – С. 1-7.
11. *Міщенко В.І.* Сучасна практика споживчого кредитування в Україні / В.І. Міщенко, О.О. Шаповал // Вісник НБУ. – 2013. – № 11. – С. 3-29.
12. *Офіційний сайт Національного банку України.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish>
13. *Офіційний сайт Державного комітету статистики України.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/gdn/dvn_ric/dvn_ric_u/dvn_kv15_u.htm
14. *Офіційний сайт консалтингової компанії «ПростоБанк».* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.prostobank.com.ua
15. *Охрименко І.Б.* Проблеми вартості споживчих кредитів в Україні / І.Б. Охрименко // Банківська справа.– 2013. – № 2. – С. 21-36.
16. *Радченко Н.Г.* Споживче кредитування: сучасний стан та проблеми розвитку / Н.Г. Радченко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 2. – С. 182-188.
17. *Румик І.І.* Вплив банківського кредитування на економіку України / І.І. Румик // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Економіка. – 2011. – № 9. – С. 113-120.
18. *Сайт «Гроші в кредит».* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://groshiv-kredit.org.ua/de-vzymku-2016-roku-proponuyut-vyhidni-kredyty-bez-dovidky-pro-dohody.html>
19. *Харабара В.М.* Проблеми розвитку споживчого кредитування України / В.М. Харабара // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 5. – С. 41-45.
20. *Шевчук О.В.* Чинники впливу на національний ринок / О.В. Шевчук // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 34-39.